

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל זאת חנוכה תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ת"ז

מטיפה אחת (ונתינת השיעור להמנורה אינו מעכב בדיעבד) ע"כ. (הובא בליקוטי יהודה פ' תצוה).

*

ומתחלה נמשיך במה שדברנו אתמול, אם מוסיף אדם על שיעור חיוב המצוה, אי הווי ההוספה חלק מהמצוה, או הווי דבר של רשות, ולדוגמא, אכילת מצה בפסח, כשאוכל יותר מכזית, אי נחשב כל אכילתו לאכילת מצוה. – ויש לדון בזה גם במצות נטילת לולב בסוכות, שאמרו (סוכה מב.) מדאגבהיה נפיק ביה, איך הדין כשלא הניחה רק מחזיק בה, אי כל זמן שהלולב בידו ממשיך לקיים מצות עשה דנטילה, או שלאחר רגע ראשונה שיצא בה אין כאן עוד קיום מצות נטילה. והנה בגמרא (שם מא:) אמרו, כך היה מנהגן של אנשי ירושלים, אדם יוצא מביתו ולולבו בידו, הולך לבית הכנסת לולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו וכו', להודיעך כמה היו זריזין במצות ע"כ. הרי דיש ענין מצוה קצת על כל פנים בלקיחתו כל היום, אלא דיש לדון אם יש בזה קיום מצות עשה, או רק חיבוב מצוה בעלמא.

והנה האחרונים דנו בעיקר מצות נטילת לולב, אי מצותו מתקיימת דוקא בהגבהה, או מצותו אחיזת הד' מינים גם בלי הגבהה, דבחידושי רבי עקיבא איגר (סוכה מב.) נראה דצריך הגבהה, ובכפות תמרים (שם לט.) דאפשר שצריך הגבהה שלשה טפחים, ולפחות טפח. אך ברש"ש שם העלה, דקיום המצוה הווי באחיזה, ולא בהגבהה ע"ש. ולכאורה מאנשי ירושלים נראה דהמצוה באחיזה, דלכאורה למה עשו כן רק בלולב, ולא עשו כן לאחוז בהשופר בראש השנה, ובמצוה בליל פסח. ועל כרחק כי

מנהג ישראל תורה שקורין יום השמיני של חנוכה בתואר 'זאת חנוכה'. ובפשוטו קורין אותו כן על שם הקריאה בתורה ביום זה, זאת חנוכה המזבח. ואכתי תקשה במה נשתנה יום זה לקרותו על שם הפרשה שקורין בתורה. – גם ידוע קושיית הבית יוסף כי לא היה נס רק שבעה ימים, ולמה קבעו שמונת ימי חנוכה.

במדרש תנחומא (תצוה ג) אמר רבי חנינא סגן הכהנים אני הייתי משמש בבית המקדש, ומעשה נסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה מראש השנה, לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ופעם אחת לא עשו הזיתים שמן, התחילו הכהנים לבכות, ואמר רבי חנינא סגן הכהנים אני הייתי בבית המקדש, ומצאתי מנורה דליקה יותר ממה שהיתה דליקה כל ימות השנה, ראה מעשה נסים ע"כ. ויש להבין דאם כן מהו הענין שקבעו ימי חנוכה על נס השמן של המנורה, הלא נסים גדולים יותר היו בהמנורה, ולא קבעו שום זכר עלה.

ובעצם הדבר נשאל הרה"ק בעל אמרי אמת מגור זצ"ל מאת הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל על המדרש הנ"ל שהיתה המנורה דולקת כל השנה, הא איכא מצות הדלקת המנורה בכל יום מערב עד בוקר, ואיך קיימו אותה (ועיין בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן קצה שנשאר בצריך עיון). והשיב לו, דאיתא בגמרא (ביצה כב.) שאם מוסיף בשבת שמן לנר דולק חייב משום מבעיר, אפילו בטיפה אחת [דמיתוסף האור בכל הנר, כמו במסתפק מן הנר דחייב דמכחיש האור, ולא הווי רק גרמא], ואם כן היה יכול להוסיף טיפה אחת שמן בכל יום ויקיים בו מצות הדלקת המנורה, וגם נעשה בו נס שהיה יכול לדלוק כל היום

חמץ, משום דביטול הוי בלב, ואין מברכין על דברים שבלב ע"כ. והיינו דצריך שיהא ניכר בשעת הברכה על מה הוא מברך, ולכן כשמונח בכלי לא יברך, וכמו כן אחר שנגמר כבר המצוה, כגון אחר ששחט או כיסה הדם. אבל כאשר ממשיך עדיין במעשה המצוה, שהלולב עדיין בידו, וכל רואה מכיר שמברך על המצוה שעוסק בה, שפיר יכולין לברך גם כאשר נגמר המצוה.

עוד הביא שם דברי הירושלמי (סוף פ"ג סוכה) על דברי רבי יוסי במשנה, אם שכח והוציא לרשות הרבים פטור, משום דטעה בדבר מצוה, ומסיק שם דמיירי אפילו כבר יצא, נמי פטור, דסבירא ליה כאנשי ירושלים שיש מצוה כל היום ע"כ. ומבואר שיש בזה קיום מצות עשה, דמה שמחזיק לחיוב מצוה לא מסתברא שיפטר בזה מחטאת כדין טעה בדבר מצוה ע"כ. ולפי זה יש לומר דיהא ספק זה תלוי בפלוגתת הבבלי וירושלמי, דבגמרא דידן (סוכה מב.) אמרו על רבי יוסי, דלא שנו אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב, מדאגביה נפיק ביה ע"כ. הרי דחולק על הירושלמי וסבירא להו דאין בזה קיום מצוה במה שממשיך לאוחזו בידו. או יש לומר דעל כל פנים לא נחשב למצוה כל כך לפוטרו כדין טעה בדבר מצוה.

*

והנה בסברת התוספות דיש לברך בלולב גם אחר נטילתו, כיון דיש להמצוה עדיין המשך בנענוע וכו'. לכאורה יש לזה שייכות גם למצות נר חנוכה, אם לא בירך עלה קודם הדלקתו, אם יוכל לברך גם אחר זה. ובשו"ת רבי עקיבא איגר (ח"ב סימן יג) כתב דיש לצדד דיברך, כיון דצריך שיעור להדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק (שבת כא:). ועיין שלחן ערוך (סימן תרעה-ב) אם נתן בה שמן פחות משיעור לא יצא אפילו דיעבד. אם כן כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשך. ועיין ברא"ש פרק קמא דפסחים (סימן י) כתב הטעם דמברך להתעטף בציצית, להניח תפילין, לישב בסוכה, ולהדליק נר חנוכה, דיש בהם שיהוי מצוה, ולשון מורה על זה להיות עטוף בציצית, ולישב בסוכה וכו', ולהדליק נר חנוכה, שיהוי במצותה, כדאמרינן משתשקע וכו', שתכלה רגל מן השוק ע"ש. הרי דמדמה נר חנוכה לציצית ותפילין דיש שיהוי במצותם. אם כן יש לומר כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם, דעדיין עוסק במצותם הוי כמו קודם עשייתן, הכי נמי יש לומר בנר חנוכה.

בשופר אין נטילת השופר מצוה, אלא שמיעת קול תקיעתו, והשופר הוי רק הכשר מצוה לשמוע קול שופר. ועל דרך זה במצוה, המצוה הוי אכילתו, ואין חיוב מצוה באחיזת השופר ומצוה. אבל בנטילת לולב, דעצם אחיזתו בידו היא המצוה, על כן הוסיפו ליטול אותה בידיהם בכל עת. אבל אי נימא דגם בלולב אין האחיזה המצוה, אלא הגבהתו ממקומו, אם כן אחר שהגביה אותה, אין מצוה באחיזתה, ועל כרחק דעצם המצוה היא האחיזה בהד' מינים. ולכן יש לדון אם ממשיך לאוחזו, אם זהו הוספה על המצוה, או הוי רק חיוב מצוה.

ובספר מועדים וזמנים (ח"ב סימן קטז) העיר מדברי התוספות (סוכה לט. ד"ה עובר), אהא דאמרו שם כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן, דמטעם זה צריך לברך אלולב קודם שיטלנו, דאי לאחר שנטלו, מדאגביה נפק ביה, כדאמרינן בסוף פירקין (מב.). ומיהו לא מסתבר כלל, דהיאך יברך עליו והוא מונח בכלי, הא אמר בהקומץ רבה (מנחות לה: ושם) תפילין מאימתי מברך עליהן, משעת הנחה עד שעת קשירה, וכל שעה שאין המצוה מזומנת בידו לעשות לא מיסתבר כלל לברך עליו וכו'. נוגם מזה משמע דמצות נטילת לולב הוי באחיזה, דאם לא כן, יאחזו הלולב בידו ולא יגביהנו, ובעודו בידו יברך, עיין כפות תמרים שם].

וסיימו ומיהו אמת הוא דלבתר דנפק ביה מברך וכו', הואיל והמצוה לא נגמר עדיין לגמרי, דבעי ניענוע, מברך. ועוד כדאמרינן בסוף פירקין (מא:): מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מתוך ביתו ולולבו בידו נכנס לבית הכנסת ולולבו בידו קורא קריאת שמע ולולבו בידו, אף על פי שכל אלו הדברים אין מעכבין, מכל מקום הואיל ויש בדבר מצוה מן המובחר, חשיב כעובר לעשייתן ע"כ. ומשמע דמקיימין עוד המצוה ממש, דמשום חיוב בעלמא אי אין עוד שום קיום מצוה, לא מסתברא דיכול לברך דמקרי עובר לעשייתן ע"כ. – ויש להעיר, דבתוספות (פסחים ז: ד"ה לצאת) כתבו רק טעם הראשון, דיכול לברך בלולב כיון שצריך לנענע בהלל ע"כ. והשמיטו טעם השני ממנהגן של אנשי ירושלים.

אך יתכן לומר דגם אי ליכא קיום מצוה בתוספת אחיזתו, מכל מקום לגבי ברכה סגי גם בעסק קטן כזה שיוכל עוד לברך. דהנה בטעם דאין מברכין אלא קודם עשייתן ממש, ולא לפנייה ולא לאחריה, יש לומר דזהו על דרך שכתוב בבית יוסף (או"ח סימן תלב) דאין מברכין על ביטול

ואף דאינו דומה לגמרי, דשם עוסק במצוותם במה דלבוש, וכן מזוזה בפתחו ולא בירך בשעת קביעתו, אף דאינו עושה מעשה, מכל מקום כל רגע הוי תחלת מצוה, דאילו נטלו המזוזה לא יהיה לו המצוה מכאן ולהבא. וכן בלולב דכתבו תוספות דנענוע הוא מהמצוה ומקרי עובר לעשייתו, היינו גם כן דעל כל פנים אילו לא היה מנענע היה מחוסר מצות נענוע, ומוטל עליו לנענע. מה שאין כן בנר חנוכה, דכל שבשעת הדלקה היה בו שמן כשיעור, אף אם רגע אחר כך כבתה הנר, אין מוטל עליו להדליקו, ואין שום גרעון במצוה מה שאינו דולק יותר, ואם כן יש לומר דמקרי עברה מצוותה. מכל מקום כיון דכ"ל הרא"ש בחדא, לקרותם שיהיו מצוה, יש לומר דמקרי עובר לעשייתו ע"כ. (והובא בקצרה במשנה ברורה סימן תרעו סק"ד).

ואולי יש לומר דדין זה יהא תלוי אם אשו משום חציו או אשו משום ממונו (בבא קמא כב.), דלמאן דאמר אשו משום חציו, נחשב המדליק את המנורה, כמי שמדליק והולך כל זמן שדולק. והוי מצות הדלקת נר חנוכה מצוה נמשכת כל זמן שבווער, שכל זמן הוא נחשב כמדליק, כמו חץ שהולך מכחו של אדם. אבל למאן דאמר אשו משום ממונו, אחר שהדליק נגמר מעשה האדם, ומעשה המצוה היא שידליק שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק, ואחר שידליקנו תהא ממונו דולק מעצמו עד סוף זמנו. (וכמו שדברנו בליל ד' העל"ט). וכיון דקיימא לן אשו משום חציו, הרי זה דומה לציצית ותפילין דהוי עוסק במצוה כל זמן שדולק.

*

ובזה היה מקום ליישב בהדלקת המנורה בבית המקדש, שאמר רבי חנינא סגן הכהנים שהיה דולק כל השנה, ואיך נתקיים בזה מצות הדלקה, שיש חיוב להדליקו. אך אי אשו משום חציו, הרי כל זמן שבווער המנורה נחשב לו כאילו מדליקו כל רגע ורגע, ושפיר נתקיים מצות הדלקה. והקושיא לא יוצדק אלא למאן דאמר אשו משום ממונו, דרק רגע ההדלקה הוי מעשיו, ושוב בווער מעצמו, ועל זה יקשה איך קיימו מצות הדלקה כשדולק כל השנה.

אמנם לפי מה שביאר בנימוקי יוסף (שם) אכתי יש לדון בזה, שכתב שם, ואי קשיא לך אם כן היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת, וכן מאחיזין את האור במדורה והולכת ונגמרת הדלקתה בשבת, ולפי זה הרי הוא כאילו הבעירה הוא בעצמו בשבת, וכל שכן הוא, דאילו הכא לא נתכוון

להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו היא שתדלק ותלך בשבת. ועם כל זה תנן (שבת יט:) משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה, ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד, ומעשים בכל יום, וכדאמרן, כי נעיין במילתא שפיר לא קשיא לן, שהרי חיובו משום חציו, כזורק החץ, שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה, הוה לן למפטריה, דאנוס הוא, שאין בידו להחזירה. והכא נמי, אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש, ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה, דהא קרי כאן כי תצא אש שלם ישלם, ואמאי מחייב, הרי מת, ומת לאו בר חיובא הוא. אלא לאו שמע מינה דלאו כמאן דאדליק השתא בידיה חשבינן ליה, אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה. וכן הדין לענין שבת, דכי אתחיל, מערב שבת אתחיל, וכמאן דאגמריה בידיה בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב ע"כ. ואם כן הן אמת מה שבווער המנורה כל השנה נחשב כאילו הדליקו הכהן כל שעה, אבל הדלקה זו נחשבת רק לאותו יום שהדליק, שביום זה הדליק על כל השנה, אבל מצות הדלקת המנורה היתה להדליקו מדי יום ביומו, וזה הלא היה חסר.

אך באמת לא מבואר שם במדרש שלא היו מדליקין אותו כל השנה, אלא משהיו מדליקין אותה מראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת, ויתכן שרצה לומר שהיה נס בהמנורה בכל הנרות כמו שהיה רגיל להיות אצל נר המערבי, שגם שאר הנרות לא היו מתכבין מעצמן, אלא הוצרכו בין הערבים לכבותן, ולהטיב הנרות ולהדליקן מחדש.

*

והנה הרבה נסים נעשו לישראל ולא קבעום לדורות, וגם במנורה עצמה אמר רבי חנינא סגן הכהנים שמעשה נסים היו בה, ולא עשאו שום זכר עליה. וכבר כתוב בקדושת לוי (חנוכה קדושה ראשונה) כי הנסים שלא היו רק על זמנם, אלא מתעוררים בכל שנה ושנה, עליהם תיקנו לעשות זכר. וזהו לשנה אחרת קבעום בהלל והודאה, שקבעו אותם בכל דור ודור. ועל כן אומרים שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, שנתגלה עד עכשיו בזמן הזה ע"ש. אך צריך עדיין ביאור, מה טעם שבחנוכה מתעורר כל שנה, יותר משאר הנסים שנעשו לישראל. ובתפארת שלמה (לזאת חנוכה) כתוב, כי הנסים שהיו רק בחסד עליון לבד, בלא שום אתערותא דלתתא כלל, כי לא

היו ראויים לאותו נס, לכן לא היה הנס רק לשעתה לבד, לא כן בנס חנוכה, מסרת גבורים וכו' ורשעים ביד צדיקים, אם כן היו בני ישראל ראויים לאותו הנס ע"ש.

ונראה עוד, דאיתא במדרש (שמו"ר נב-ב) אמר רבי יוחנן ששה חדשים היה עוסק במשכן, שלשה חדשים עשאוהו ושלשה חדשים קפלוהו, והיו ליצני ישראל מליצין אחריו ואומרים הרי נעשה, לא היה משה אומר שישרה שכינתו אצלנו. והקב"ה נתכוין להעמיד המשכן בחודש שנו"ל בו יצחק אבינו. כשהגיע אותו החודש, אמר הקב"ה למשה, ביום החודש הראשון תקים את המשכן (שמות מ-ב) וכו' ע"כ. וכן הוא במדרש תנחומא (פקודי יא). ובפסיקתא (רבתי פיסקא ו) מבואר יותר, אמר רבי חנינא בכ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן, ועשה מקופל עד אחד בניסן וכו'. ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו מלאכה, לאו, מהו 'ותשלם', אמר הקב"ה עלי לשלם לו, מה שילם לו הקב"ה, חנוכת בית חשמונאי ע"כ.

וכבר דברנו (עיין שמן ראש חלק יא פ' פקודי דף תקמו), דבזה יש ליתן טעם לשבח על מה שנוהגין לומר בהדלקת נרות חנוכה פסוקי ויהי נועם ה' עלינו וגו', יושב בסתר עליון וגו' (תהלים צ"ז). ולכאורה מוזמר יושב בסתר שפיר יש לו שייכות להנס של המלחמות, שניתנו גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, אבל למה מקדימין גם פסוקי ויהי נועם. אך מצינו שאחר שנגמרה המשכן הביאו אותה לפני משה, וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה (שמות לט-מג). וברש"י אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו וגו' (במדבר יב-ט) ע"ש. ואם כן פסוקי ויהי נועם נאמרה לראשונה ביום כ"ה כסלו. וכמו כן ביום השמיני בהקמת המשכן כתיב, ויבא משה ואהרן אל אהל מועד, ויצאו ויברכו את העם (ויקרא ט-כג), וברש"י, אמרו ויהי נועם ה' אלקינו עלינו, יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ע"כ. ואם כן הן ביום כ"ה כסלו נתברכו בברכת ויהי נועם, והן ביום השמיני נתברכו כן. על כן בחנוכה אנו מוסיפין גם פסוקים אלו למזמור יושב בסתר, שאז גם כן נתחנך המקדש אחר שבאו בה פריצים וחללוהו.

ואם כן ימי חנוכה הם השלמה לימי חנוכת המשכן, שהיו צריכין להתחיל ביום כ"ה כסלו. והנה חנוכת המשכן היתה מיועדת להיות שמונה ימים, כי מתחלה היו שבעת

ימי המלואים, וביום השמיני בראש חודש ניסן התחנך המשכן. ועל כן בדין הוא לשלם שמונה ימים בימי חנוכה, להשלים דברי ה', שאמר הקב"ה עלי לשלם לו בחנוכת בית חשמונאי, ולכן קבעו שמונת ימי חנוכה, מכיון נגד שמונת ימי חנוכת המשכן. ולכן שפיר קורין יום השמיני בתואר זאת חנוכה, על שם זאת חנוכת המזבח ביום המשח אותו, שלא יוקשה למה קבעו שמונה ימים, שזהו בשביל שמונת ימי חנוכה מכוונים נגד חנוכת המזבח של המשכן, ושם היה שמונה ימים, על כן הוצרך ה' לשלם זאת, שתהא מכ"ה כסלו שמונה ימי חנוכה, נגד שבעת ימי המלואים, ויום השמיני של חנוכת המזבח.

והנה בהקמת המשכן היה נס שמונת ימים, כמבואר ברש"י (שמות לט-ל) ויביאו את המשכן אל משה, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר (שם מ"ז) הוקם המשכן, הוקם מאליו (תנחומא יא) ע"כ. ודבר זה להקים את המשכן לא היה רק פעם אחת אלא כל שבעת ימי המלואים, וכמו שנאמר (במדבר ז-א) ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, וברש"י ולא נאמר ביום הקים, מלמד שכל שבעת ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו, ובאותו היום העמידו ולא פרקו, לכך נאמר ביום כלות משה להקים, אותו היום כלו הקמותיו ע"כ. ואם כן היה שמונה ימים של נסים בהקמת המשכן, והם היו מיועדים להיות מיום כ"ה כסלו עד שמונה ימים אחריו. וכיון ששילם ה' חנוכה זו בימי החשמונאים, על כן היו ימים אלו ימי נסים לישראל.

ובהיות שחנוכת המשכן התחילה באתערותא דלתתא, וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת (שמות כה-ג). וזאת גרמה אתערותא דלעילא, שירדה שכינה לישראל, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ואם כן ראוי היה ימים הללו, שיתעוררו מדי שנה בשנה, על כן ימי חנוכת החשמונאים ששילם ה' עבור חנוכה, נתהוו נצחיים מאתערותא דלתתא שהיה לישראל מנדבות המשכן. ועל כן קורין סיום ימי החנוכה בתואר זאת חנוכה, לרמוז על 'זאת' התרומה אשר תקחו מאתם, שהקמת המשכן שהיתה צריכה להיות בכ"ה כסלו, ולהיות נמשך שמונה ימים, אנו משלימים זאת כעת בימי חנוכה, שיום האחרון הוא נגד יום השמיני אז, שהתחילה 'זאת' חנוכת המזבח. ■